

HEIKKI SIRVIÖ

”Helvetin karnevaali riehuu halki maailman”¹

Materiaalitaistelun kokemus ja sodan merkitys Ernst Jüngerin ajattelussa

Ernst Jüngerin ajattelussa kokemus sodasta yhdistyy tarkkanäköiseen kirjalliseen kuvaukseen ja ruokkii filosofista ajattelua modernista aikakaudesta. Tavoitteeni on tunnistaa Jüngerin tuotannon sodankuva sekä tarkastella sen ajanoloista muuntumista ja kehkeytymistä filosofiseksi aiheiksi.

Ernst Jünger (1895–1998) luetaan usein kirjekavereidensa Carl Schmittin (1888–1985) ja Martin Heideggerin (1889–1976) tavoin saksalaisen antimodernistisen ajattelutradition parhaimmistoon². Jünger tunnetaan erityisesti kirjallisena tyyliäitaurina ja erikoislaatuiseina sodan kuvaajana. Hänen maineensa liittyy erottamattomasti ensimmäiseen maailmansotaan ja sen kirjalliseen tarkasteluun: sotakuvauksiin ja esseisiin sekä niiden pohjana toimineeseen ja postuumisti julkaistuun päiväkirjaan. Maailmansodan syttyä Jünger liittyi 19-vuotiaana vapaaehtoisena keisarillisen Saksan sotaväkeen, sai lyhyen koulutuksen ja päätyi sotamiehenä rintamalle Ranskaan joulukuussa 1914. Vastoin todennäköisyyksiä hän näki myös sodan päättymisen vuonna 1918, useasti haavoittuneena ja korkeasti palkittuna 23-vuotiaana luutnanttina ja komppanianpäällikkönä. Nelivuotinen kokemus länsirintaman materiaalitaisteluista etulinjassa sekä poikkeuksellisen pitkäaikainen selviytyminen näistä historiallisesti ennennäkemättömistä olosuhteista loivat sekä pohjan että tarpeen tuon kokemuksen ajattelemiselle ja siitä kirjoittamiselle. Luon katsauksen Jüngerin tuotantoon maailmansotien ajalta siltä osin kuin katson sen läheisimmin palvelevan hänen sotaa koskevan ajattelunsa muotoutumista.

Jüngerin vuonna 1920 julkaistu rintamakokemuksiin ja päiväkirjoihin perustuva *In Stahlgewitter* (suom. *Teräsmyrskyssä* 2009) muodostui nopeasti paljon luetuksi sekä autenttisena arvostetuksi sotakuvaukseksi. Jünger kirjoitti sodasta 1920-luvulla useamman teoksen, tunnetuimpina taistelukuvaukset *Waldchen 125* (1925) sekä *Feuer und Blut* (1925), sotakokemusta sen piirteiden kautta luokittelevan esseen *Kampf als innere Erlebnis* (1922), sekä jo teoreettisemmin orientoituneen *Die Totale Mobilmachung* (1930, suom. *Totaalinen liikekannallepano* 2011). Jüngerin hahmottelemaa reipasta sodankuvaa pitivät arvossa etenkin kansallismieliset tahot, heidän joukossaan kansal-

lissosialistit. 1920-luvulla kansallisvallankumouksellisissa ja Weimarin tasavaltaa vastustaneissa piireissä aktiivisesti toiminut Jünger piti kuitenkin Hitlerin valtaannousun jälkeen etäisyyttä natseihin, kieltäytyi heidän huomionosoituksistaan ja vetäytyi kirjailijantointa lukuun ottamatta kaikesta julkisuudesta. Tähän käänteeseen liittyy Jüngerin laaja teoreettinen essee *Der Arbeiter* (1934), joka näyttää sotakokemuksen valistamana tulkintana modernista elämänmuodosta, teknologian ja ihmisen suhteesta, sekä näiden sanelemasta yhteiskuntajärjestyksestä. Teos antoi muun muassa Martin Heideggerille ajattelemisen aihetta vuosikymmeniksi³. Toisen maailmansodan vuodet Jünger vietti pääosin esikuntaupseerina miehitettyä Pariisissa. Näihin vuosiin liittyvät päiväkirjamuotoiset tekstit on julkaistu otsikolla *Strahlungen* (1949). Pariisin vuosina Jünger kirjoitti myös ulospääsyä sodasta hahmottelevan esseen *Frieden* (1945), joka toisen maailmansodan loppuvaiheessa levisi julkaisemattomana käsikirjoituksena ainakin vastarintahenkisissä piireissä. Vuonna 1944 hänen läheiset yhteytensä Hitlerin vastaisiin salaliittolaisiin johtivat Jüngerin vapauttamiseen palveluksesta sekä mitä todennäköisimmin myös hänen vanhemman poikansa tuottamukselliseen surmaan. Saksan liittotasavallassa Jünger oli kiistanalainen henkilö, joka kirjoitti tuotteliaasti mutta varsinkin vanhemmiten karttoi julkisuutta. Jüngerin maailmansodasta selviytyjän ja 1900-luvun kokijan auraa korosti hänen pitkäikäisyyteensä: hän kuoli hieman ennen 103. syntymäpäiväänsä vain pari vuotta ennen vuosituhannen vaihetta.

Esseeni tulkintalinja on seuraavanlainen: luen Jüngerin ensimmäistä maailmansotaa koskevia tekstejä pyrkimyksenä merkityksellistä materiaalitaistelun historiallisesti ennennäkemätöntä kokemusta. Tämän kokemuksen myötä sodan valmiit selitykset ja merkitykset osoittautuivat epäuskottaviksi elleivät mahdottomiksi. Teollisen yhteiskunnan voimavarojen irti päästäminen maailmansodassa loi myös tarpeen ajatella tässä kokemuksessa paljas-

tuneen modernin olemuksen seurauksia yhteiskuntajärjestykselle ja siinä vaikuttavalle vallalle. Pysin ottamaan etäisyyttä näkemyksiin, joiden mukaan Jüngerin sodankuvaus on yksioikoisesti sotaa ihannoivaa, ja pyrin osoittamaan, että tämä vaikutelma syntyy ennen kaikkea heittäytymisestä sotaan olosuhteena. Ajattelussaan Jünger sitoutui nietscheläiseen metafysiikkaan, jolloin moralisoinnin hylkääminen ja kokemuksen affirmaatio olivat johdonmukaisia suhtautumistapoja⁴. Nekään eivät silti peitä kokemukseen sisältyvää tuskaa sekä kysymystä mielekkyydestä. Jüngerin 1920-luvun tuotanto sai käyttövoimansa ja myös lukijakuntansa yhtä hyvin henkilökohtaisesta kuin kollektiivisesta tarpeesta merkityksellistää hävittyä sotaa ja sen uhrauksia. Sodan ajattelamisen käännekohtana voidaan pitää *Der Arbeiterissa* esiin tulevaa tulkintaa teknologiasta modernin olemuksena sekä teoksessa muotoiltua aktiivisen nihilismin näkemystä tähän moderniin todellisuuteen ja sen vaatimuksiin mukautumisesta. Vaikka Jünger ei esitä näkemystään sen kummemmin utopiana kuin dystopianakaan, hänen tuotannossaan sekä sota että teknologia näyttäytyvät *Der Arbeiterista* eteenpäin yhä kielteisempinä voimina. Kansallissosialismi ja toisen maailmansodan katastrofi vahvistivat näitä näkemyksiä, ja Jünger alkoi tulkita teknologian uudelleen määrittämää sotaa ja sen käymiseksi mobilisoitua yhteiskuntaa osana nihilismin ongelmaa.

Tarkastelen seuraavaksi ensimmäistä maailmansotaa Jüngerin ajattelua muokanneena peruskokemuksena; tukeudun pääasiassa teokseen *Feuer und Blut*. Toiseksi luon katsauksen Jüngerin sotakokemuksesta tekemiin johtopäätöksiin erityisesti esseen *Der Arbeiter* pohjalta. Kolmanneksi osoitan päiväkirjakokoelmasta *Strahlungen* valitsemiäni esimerkkien kautta, kuinka toinen maailmansota merkitsi Jüngerille välttämättömyyttä arvioida uudelleen omaa sotaa koskevaa ajatteluaan. Lopuksi esitän eräitä huomioita Jüngerin ajatusten merkityksestä tässä ajassa.

Sodassa oleminen: näkymä, heittäytyminen, itsetttömyys

Ernst Jüngerin sotaanlähtö tapahtui kansallismielisen innostuksen ja seikkailunhalun vallassa, juuri niin kuin vuonna 1914 enimmäkseen vapaaehtoisesti sotaan marssinutta sukupolvea on totuttu kuvaamaan. Tosin Jüngerin tapauksessa kansallismielinen massahurmos oli paremminkin sivuseikka: sota tarjosi ennen kaikkea pakotien koulunpenkiltä ja wilhelmiinisen porvarillisuuden ahtaasta karsinasta. Jo vuotta aiemmin lukiolaispoika Jünger oli karannut kotoa, matkannut Ranskaan ja liittynyt muukalaislegioonan päästäkseen Afrikkaan. Hänen isänsä onnistui kuitenkin diplomaattisten ja oikeudellisten kanavien kautta saamaan karkulaisen noudetuksi kotiin Algeriasta ja legioonan pinteestä. Maailmansodan sytyttyä Jünger ilmoittautui vapaaehtoisena sotapalvelukseen ja suoritti pikaisesti loppuun ylioppilastutkinnon, mihin sotaan lähteille poikasille tuolloin auliisti tarjottiin tilaisuus.⁵

Jüngerin tapauksessa seikkailunhalu ei sammunut sodan todellisuuteen perehtymisen myötä. Ei, vaikka varhaiset kokemukset koskivat vilua ja nälkää, tarpeetonta valvomista, huonoa säätä ja tykistötulen tuottamaa satunnaista kuolemaa. Ensimmäisessä suuremmissa taistelussaan hän ei nähnyt ”taistelukentän kaoottisessa tyhjyydessä” vilaustakaan vihollisesta.⁶ Kaikesta tästä huolimatta Jünger tajusi hyvin sodan kokemuksellisen ainutlaatuisuuden, mistä osoituksena voidaan pitää systemaattista pyrkimystä sen tallentamiseen päiväkirjoihin. Päiväkirjoista välittyvä suhtautuminen sotaan ylittää pelkän olosuhteisiin sopeutumisen: syystä tai toisesta Jünger näytti suorastaan kukoistaneen rintamaolosuhteissa. Onnekkain selviytymisen siivittämä nousujohteinen sotilasura antoikin tilaisuuksia jatkuvan kuolemanvaaran kohtaamiseen ja itsensä koettelemiseen sen edessä. Jälkeenpäin Jünger kuvasi tuntojaan vuonna 1918 seuraavasti:

”Pohjimmiltani olin varsin tyytyväinen, sillä vaikkakaan en koskaan ole suuremmin murehtinut, en ole milloinkaan elänyt huolettomammin kuin taistelukentällä. Kaikki on selvää ja yksinkertaista, oikeuteni ja velvollisuuteni ovat sotilaallisesti säännellyt, minun ei tarvitse ansaita rahaa, ravinto toimitetaan, kun minulla menee huonosti, on saapuvilla tuhat kohtalotoveria, ja ennen kaikkea raukeaa kuoleman varjon alla jokainen kysymys miellyttävään merkityksettömyyteen.”⁷

Jüngerin tyyli erityisesti *Teräsmyrskystä* on liitetty kirjalliseen uusasiallisuuteen⁸. Tämä luonnehdinta on paikallaan siinä mielessä, että kuvaus pitäytyy kertojan havaintopiirissä, on optisesti virittynyttä ja yksityiskohdasta sekä tunneilmaisultaan niukkaa. Samoin puuttuvat moraaliset kannanotot ja tilanteen laajemmat analyysit. Lyhyesti: sota näyttää olosuhteena, jossa kertoja on.

Esitän havaintoja Jüngerin ensimmäistä maailmansotaa käsittelevistä teksteistä kolmen sodassa olemista määrittävän teeman kautta: näkymän, heittäytymisen ja itsetttömyyden.

Näkymä viittaa Jüngerin kerronnan visuaaliseen virittyneisyyteen, joka on yhteydessä kuvausten viileään tunnerekisteriin. Tärkeitä piirteitä Jüngerin kerronnassa ovat rikas kuvakieli, sotatapahtumia rytmittävät luontokuvaukset sekä edellisten yhdistelmänä sotatapahtumien ja sodan visuaalisen ilmenemisen vertaaminen luonnonilmiöihin.

Heittäytyminen merkitsee Jüngerin sodassa olemisen tapaa: jatkuvan sattumanvaraisen kuolemanvaaran alaisuudessa arkailevat pyrkimykset itsesäilytykseen olivat turhia. Sotaan heittäytyminen merkitsi valmiutta vastaanottaa se, mitä kokemuksella oli tarjottavana: kauhun ja kuolemanvaaran äärimmäinen jännitys sekä vihollisen kohtaamisen ja taistelun päihdyttävä kiihko.

Itsetttömyys merkitsee sekä kuulumista sotilaalliseen kollektiiviin että heittäytymistä toimintaan, jossa toiminta, sen olosuhteet ja toimijat miltei sulautuvat toisiinsa. Tämäntyyppisestä kokemuksesta todistavat Jüngerin taistelukuvausten kiivas tempo, miltei asubjektivisten tapahtumien ja kuvien sarjat.

Näkymä

On jokseenkin selvää, että Jüngerin sotakuvaus estetisoi ja poetisoi sotaa. Tähän on suhtauduttu pääsääntöisesti kahdella tavalla, joko alistamalla Jüngerin teksti eettis-poliittiselle arvostelulle tai intoutumalla sen avantgardistisesta ilmaisuvoimasta⁹. Eettis-poliittinen tulkintalinja hiutuu usein moralistiseksi loukkaantumiseksi sodan ihannoinnista ja lietsonnasta. Tässä suhteessa Jüngerin kielen ja kerronnan tapaan kiinnittyvä tulkintalinja näyttäytyykin hedelmällisempänä: se sallii kysyä, min-käläisen kuvan sodasta Jüngerin sotakokemuksen poetisointi tuottaa. Jüngerin vastaanotossa on tavanomaista mainita tunteettomuus inhimillistä kärsimystä kohtaan. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus, vaan havainnoiva ”uusasiallinen” kärsimyksen ja kauhun muotojen erittely merkitsee tämän kokemuksen käsittelyä ja siksi on mielekkäämpää tunnistaa Jüngerin tekstin erityinen tunnerekisteri kuin alistaa se moraaliseen tuomiolle vääränlaisesta suhtautumisesta kärsimykseen. Toisaalta tämä kuvauksen tapa eli keskittyminen muuhun läsnäolevaan kuin muiden ihmisten myötälämiseen, on sekä taistelun olosuhteisiin liittyvä piirre että miltei edellytys Jüngerin kerronnan rikkaalle yksityiskohtaisuudelle ja havainnollisuudelle.

Sodan eläminen olosuhteena, jonka ymmärretään pakenevan totaalisuudessaan ihmisen arvostelmia, mahdollistaa siis aistillisen kokemuksen moniulotteisen kartoittamisen. Kertojan huomio suuntautuu usein niin elävään kuin elottomaan luontoon, jonka yksityiskohdat ovat alati maanmyötäisesti tai -alaisesti liikkuvan sotilaan nenän edessä. Rikas luontokuvaus hahmottaa rintamaa olosuhteena ja suhteuttaa ihmistoimintaa tähän elementaariseen ulottuvuuteen. Tämänkaltaista näkymää edustaa esimerkiksi seuraava katkelma teoksesta *Das Wädchen 125*.

”Aurinko ampuu jo aamupäivän tunteina hehkuvia säteitä puuttomaan maahan. Pellot, joilla vuosiin ei ole viikate heilunut, ovat villien kukkien peittämät, ja niiden tuoksu virtaa taisteluhautoihin kuin tuhansista aromaattisista hajusteista sekoitettu kiehuva kylpy, jonka haihtuvaisuus yhdistyy helteen kähertämän heinän yrttiseen perussävyn. Hyönteisten armeija on hullun kiihkon vallassa, korkeimmilleen kohonneen elämänvoiman täyttämä. Ne näyttävät olevan maiseman tarkoitus ja todellinen sisältö, kristalliset ja kirjavoidut siivet tanssivat hautojen yllä, niiden miljoonakertainen surina, sirinä ja suhahtelu on unettava kuin valtava yksitoikkoinen laulu, jonka viimeksi uneen vaipussa unohtaa. Ilma lepattaa yllä värien, jotka ovat kirjavia ja hehkuvia kuin sulan lyijyn pintaan muodostuva kalvo ja joiden kimmellyksen rikkoo vain lukemattomien kranaattikuoppien tylsä maanruskea.”¹⁰

Ihminen ja ihmisen toimet voidaan tilaisuuden tullen rajata suurelta osin pois. Jüngerin tapahtumiseen ja ympäristöön keskittyvä kuvaus saattaa häiritä ihmiskeskisesti kärsimyksen aspekteihin suuntautuvia sotakuvausten odotuksia myös sen vuoksi, että tässä hahmotuksessa ihminen ei ole kaiken keskipiste vaan osa, joka suhteutuu

muuhun elämään ja materiaaliseen maailmaan. Siinä missä edeltävän katkelman kuvauksen kohde on luonto keskellä sotaa, ammentaa seuraava kuvaus suurtaistelun ulottuvilta poistumisesta teoksessa *Feuer und Blut* kieli-kuvansa luonnosta:

”Suurin osa kenttätykistön tulesta iskee jälkeemme. Astelemme nyt hitaammin raskaiden kranaattiräjähdysten muodostamassa valoisassa metsässä, ne ympäröivät meitä kuin eläimet, jotka syöksähtelevät karjuen ahmaistakseen meidät niin kauan kuin viivymme hehkuvalle vyöhykkeellä. Kovin yksinäistä on ympärillämme. Mutta meidän onnistuu läpäistä tämäkin tulimetsä, jonka mustien, humisevien latvusten alla olemme kuin pikkuruusia hyönteisiä.”¹¹

Heittäytyminen

Ensimmäisen maailmansodan luonteen ymmärtämisen kannalta on havainnollista, miten Jüngerin sotakuvaus ja myös tuntemisen tapojen kartoitus tihenivät erityisesti kevään 1918 suurhyökkäystä koskevissa teksteissä. Suurhyökkäyksen lyhyt mutta intensiivinen jakso (Jünger haavoittui hyökkäyksen toisena päivänä) on kerrottu sekä *Teräsmyrskyssä* että yksityiskohtaisemmassa *Feuer und Blut* -teoksessa. Juuri näissä kuvauksissa heittäytyminen ja itsettömyyden kokemukset saavat voimakkaimman kielellisen ilmauksensa.

Historiallisesti kevään 1918 suurhyökkäys oli saksalaisten viimeinen suuri ponnistus sotilaallisen ratkaisun saavuttamiseksi länsirintamalla, mikä voimien keskittämisen ja rynnäkköjoukkojen uudenlaisen taktiikan vuoksi saavutti jonkinasteista menestystä. Myös tämä taktiikka edellytti heittäytymistä, käytännössä aivan fyysistä heittäytymistä oman tykistövalmistelun viimeisten kranaattien seassa viholliseen aseisiin, sekä sotilasyksikön ja sen aseiden samoin kuin eri aselajien saumatonta yhteistoimintaa. Tämän erikoisjoukkojen parissa kehitetyn ja sittemmin sodan keskivaiheesta alkaen jalkaväen uudeksi taistelutavaksi muuntuneen taktiikan teki välttämättömäksi mekaanisen kuoleman hallitsema taistelulentä. Tähän ongelmaan ei ollut vain teknologista ratkaisua, kuten uusia aseita, vaan ennen muuta ihmisen täytyi sopeutua teknologian tuottamaan todellisuuteen niin organisaation, toiminnan kuin henkilökohtaisten ominaisuuksien osalta. Yhtä hyvin kuin ihminen ratkaisee pulmiaan ottamalla käyttöön uutta teknologiaa, ottaa teknologia käyttöön sen tarpeisiin muokatun uuden ihmisen. Friedrich Kittlerin mukaan ensimmäisen maailmansodan vaatima taistelutapa ja sen tuottama ihmistyyppi teki välttämättömäksi myös olemassaolon ajattelemisen uudelleen. Näin esimerkiksi Heideggerin kohtalo määrittyi kuolemaa kohti olemisena, tuleen heittäytymisessä toteutuvana ainutkertaisena mahdollisuutena olemisen paljastumiseen.¹²

Jüngerin osalta kevään 1918 hyökkäykseen liittyi dramaattisia tapahtumia, kuten se, että yksi ainoa sattumanvaraisesti ammuttu raskas tykistökranaatti tuhosi suuren osan hänen johtamastaan komppaniasta jo sen siirtyessä

”Suurtaistelun herättämiä ristiriitaisia tuntemuksia on harvoin kuvattu tällaisella intensiteetillä ja avomielisyydellä.”

lähtöasemiin. Onnettomuus johtui öisestä eksymisestä taisteluhautaverkostossa, jolloin komppania pakkautui odottamaan opasta ja osoitetun lohkon löytymistä aivan liian ahtaasti.¹³ Poikkeuksellisesti tapahtuman kuvaus keskittyy kertojan pakokauhuun, murtumiseen, epätoivoiseen haavoittuneiden avustamiseen ja eloonjääneiden kokoamiseen. Hyökkäykseen lähtö tapahtuu siis unetoman yön päälle voimakkaan järkytyksen ja rasituksen alaisena. Sotatoimen mittakaava on valtava, ja sitä edeltää poikkeuksellisen kiivas tykistövalmistelu. Kertoja kuvaa H-hetken odotusta ja tilanteen poikkeuksellista kokemuksellisuutta seuraavasti:

”Enää vain kellon pieni kierros ranteessani on todellinen. Kulkekoot kummitukset tai loppukoon maailma, minua ei hämmästytä enää mikään. En ole enää hetkeen kuullut [tykistön] ammuntaa, se on ylittänyt vaiheen, jossa se vielä olisi kuultavissa. Ja niin on myös havaintokyky ylittänyt vaiheen, jossa se voisi kiinnittyä yksittäisiin ilmestyksiin. Myös tunne on ylenpalttisuuden päihtymyksessä jättänyt taakseen kaikki inhimillisten arvostelmien rajat. Urheus, pelko, myötätunto – näistä mitään ei ole enää. On vain voiman pyörteinen järjestelmä, missä maisema ja ihminen ovat funktionaalisesti yhtä. Ja on ajankohta, 9:40, jolloin tämä järjestelmä siirtyy uuteen lainalaisuuteen. 9:40 on tämän mielikuvituksen teollisuuslaitoksen akselinna, jossa ilmenevät elämän vimmainen orgia ja Keski-Euroopan taistelutahto. Siihen asti tämä tahto puhuu tulesta, sen jälkeen se puhuu veressä.”¹⁴

Tämä kohta käynnistää teoksen *Feuer und Blut* kiivaan toimeliaisuuden. Kertomus kuvaa tapahtumia kahden päivän aikana: jalkaväen rynnäköä rikkiammuttujen vihollisasemien syvyyteen ja hyökkäyksen etenemistä kiivaissa taisteluissa linnoitetuista tukikohdista. Rynnäkössä purkautuu osittain myös uuvuttavan asemasodan turhautuneisuus: viimeinkin rintama liikkuu, jotain tapahtuu.

”Miltei unohtunut muisto välähtää sokaisevana mieleen: tuollahan on vihollinen, tuollahan istuu ihminen, ja pian

olemme hänen luonaan! Tämän tajuaminen täyttää meidät villillä ja vimmatulla himolla, ikään kuin kaikki repivästi jännittynyt ja patoutunut äkkiä löytäisi purkautumistien ja syöksyisi purppuraisiin ja helakanpunaisiin syövereihin raivoavan vesiputouksen tavoin. --- Pian, pian, nyt täytyy tappaa! Nyt tarjolla on vain yksi ratkaisu, täyttymys ja onni: vuotava veri. Pian päästään käsiksi ja se tuottaa tietoisuuden demonisen odotuksen tunteen voimakkaampana, vastustamattomana suoriutumisesta.”¹⁵

Suurtaistelun herättämiä ristiriitaisia tuntemuksia on harvoin kuvattu tällaisella intensiteetillä ja avomielisyydellä. Juuri tässä suhteessa väkivallan estetisointiin keskittyvät tulkinnat katsovat ohi itse asian. Jüngerin sodankuvaus on yhtäältä miltei luonnontieteellisen havainnoivaa: ihmisten tekemisiä ja kohtaloita kuvataan taistelulentän kaaoksessa ikään kuin mieleen syöpyneinä kuvina, ja samalla miltei kuin hyönteisten toimeliaisuutena. Samoin kerronta tihenee usein nopeiksi tapahtumaketjuiksi, joissa toiminnan subjekti hämärtyy. Toisaalta kerronnan kohteena on kokonaisvaltaisesti ”taistelu sisäisenä kokemuksena”, missä vaikutelmien ohella esiin nousevat fyysiset ja psyykkiset olo- ja tunnetilat. Väkivaltainen aggressio on kuvauksen kohteena suhteellisen harvoin, mutta toisaalta Jünger kertoo vihollisen surmaamiseen päättyvät kohtaamiset oleellisena osana sodan kokemusta.¹⁶

Itsetömyys

Myöhemmällä iällä Jünger luonnehti kokemuksiaan Marxiin viitaten toteamalla, että sodan kokijana ja kirjoittajana hänen kysymyksensä oli, onko Ilias mahdollinen ruudin aikakaudella?¹⁷ Tässä ajattelutavassa vihollinen saa merkityksensä soturin kunniaista, joka riippuu arvoisensa vastustajan voittamisesta. Toisaalta voittamisen jälkeen tilanteen rautessa väkivalta käy tarpeettomaksi ja arvottomaksi, koska se käy juuri edellä mainitussa suhteessa kunnianttomaksi. Tapa nähdä vihollinen määrittää selkeästi sodankuvan nihilismin astetta: Jüngerin halu

”Jüngerin mukaan kulttuuri, joka ei enää kykene erottamaan toisistaan sotaa ja murhaa, valitsee taisteluun ryhtyessään varmuudella käyttöönsä kaikkein turvallisimmat ja häpeällisimmät surmaamisen tavat.”

pitää kiinni herooisesta viholliskuvasta on siten ymmärrettävä pyrkimyksenä merkityksellistää sotakokemusta ja pitäytyä sitä edes jossain määrin inhimillistävissä käytöksessä. Erotuksena jälkiherooiseen sodankäyntiin heroisen sodan merkitys kiinnittyy erottamattomasti valmiuteen vaarantaa ja uhrata oma henki¹⁸. Tämän eetosksen mukaan esiintyvä vihollinen on näin ollen myös ansainnut kunnioituksen. Jünger kytki soturietoksen myöhemmin liberalismiin kritiikkiinsä tavalla, jonka merkitys tänä lennokki-iskujen aikana on selkeä. Jüngerin mukaan kulttuuri, joka ei enää kykene erottamaan toisistaan sotaa ja murhaa, valitsee taisteluun ryhtyessään varmuudella käyttöönsä kaikkein turvallisimmat ja häpeällisimmät surmaamisen tavat.¹⁹

Kunnioittava suhde viholliseen on siis Jüngerin sotakuvauksissa keskeinen herooinen piirre: hyvin taisteleva vastustaja nähdään arvostettavana, ei vihattavana olentona. Vaikka ystävä–vihollinen-asetelma saa yksiselitteisimmän täyttymyksensä juuri taistelukentällä, johtaa tämä eettinen suhtautuminen erikoisella tavalla taistelukentällä tavattavien ihmisten lähtökohtaiseen yhdenvertaisuuteen: heidän väliset erot punnitaan ennen muuta sodan vaa’assa, ja ratkaisevaa on, kuinka he näissä olosuhteissa ilmenevät. Arvostus ei tarkoita, että vihollista taistelutilanteessa mitenkään säästettäisiin väkivallalta. Tästä, ja taistelun subjektin hävittävästä voimasta, erinomainen esimerkki on seuraava tekijän jo 1930-luvulla *Feuer und Blut*in myöhemmistä painoksista poistama kappale.

”Ken on jatkanut ampumista aina kymmenen askeleen etäisyydelle, ei voi odottaa hienotunteisuutta, sillä hän on asettautunut kokonaisuudessaan taistelun lain alaiseksi. Ja hyökkääjä, jonka kypärän ylitse viheltävät luodit viimeiseen saakka, ja jonka silmille lentävät punaiset kipunat, ei halua ottaa vankeja; hän haluaa tappa. Täällä pätee silmä silmästä, hammas hampaasta. Tämänkaltaisissa tapahtumissa latautuvan hirvittävän energian täytyy purkautua, ja tämä purkautuminen, jonka rajusta voimasta ei meillä turvatussa sivilisaatiossa ollut enää mitään käsitystä, tapahtuu vasta

veren vuotaessa. Toiminnan vastustamattomasta pakosta vapautuu vasta kun itse on saanut osuman tai kun on surmannut vastustajan. Vasta sitten on jälleen vapaa ja tietoinen, mutta samalla menettää korkeamman varmuuden. Astutaan aistikokemusten värikkäästä maailmasta kelmeämpään käsitteiden maailmaan, ja kuin syvästä unesta heränneenä joudutaan yrittämään suunnistamista ja erottautumista tiloista, joihin äsken oltiin täysin sulautuneina.”²⁰

Tilanne sitoo ystävän ja vihollisen, taistelukentän ja teknologian ja jopa kaikki näihin virtaavat maailmat itsettömäksi kokonaisuudeksi. Samoin katkelma ehdottaa, että tarkkarajainen subjekti syntyy turvallisesta joutilaisuudesta, kontemplaatioon käytetystä elämästä, kun taas toiminnassa nämä rajat hämärtyvät sitä enemmän mitä eksistentiaalisemmasta ja intensiivisemmästä kokemuksesta on kyse.

Kokemuksen ja järkeilyn tai päämäärätietoisien toiminnan eroa tematisoidaan vielä *Feuer und Blut*in loppupuolella, tällä kertaa sodan käytännön ja sen instrumentaalisuuden tai strategisuuden välisen eron kautta. Palalessaan etulinjasta (kuin kuolleista) haavoittunut kertoja osuu esikuntaan, minne hän tuo ensikäden tiedon hyökkäyksen menestymisestä:

”Erikoisesti törmäävät täällä kaksi hyvin erilaista mutta samaan kehykseen asettuvaa valtakuntaa: kohtalo ja kausallisuus. Täällä voin sanoa uudestaan: ’olemme saavuttaneet tien’, mutta siellä edessä se tarkoitti: ’olemme tappaneet heidät’. Mitä siellä tehtiin kuumaverisesti kysymyksenasettelulla olla vaiko eikä olla, sinä vaiko minä, kääntyy täällä vaikutuksen ja syyn kysymyksenasetteluksi. Elämän draamaattinen jännitteisyys muuntuu tarkoituksenmukaisuutta ajattelevan hengen jännitteisyydeksi. Siellä työssä on elämä itse ja täällä sillä työskennellään, niin kuin vivusta vään-täen jakautuu strateginen tahto ideaan ja sitä toteuttaviin elimiin”²¹.

Sota oli Jüngerille kuten hänen sukupolvelleenkin käänteentekevä kokemus. Se merkitsi kääntymistä pois 1800-

luvun edistysuskosta ja porvarillisista arvoista, mutta vähemmän selvää ja huomattavasti kiistanalaisempaa oli, mitä kohti ensimmäisen maailmansodan myötä kääntyi. Kokemuksen, elämänvoiman ja uudeksi kuuntuneen ihmisen suhde päämääriin ja tarkoituksenmukaisuuteen muodostui maailmansodan myötä ajattelua vaativaksi ongelmaksiksi.

Orgaaninen konstruktio: soturin ja teknologian liitto yhteiskunnan hahmona

Ensimmäinen maailmansota johti vallankumouksiin ja keisarikuntien kaatumiseen. Materiaalitaistelun kokemus kyseenalaisti myös porvarillisen yhteiskuntajärjestyksen ja sen arvot sekä pakotti mieltämään uudella tavalla ihmisen ja teknologian suhteen. Jüngerin lähtökohdat yhteiskuntajärjestyksen ja teknologian ajattelemiseksi uudelleen olivat maailmansodassa toimeenpannussa liikkeen kannallepanossa sekä materiaalitaistelun koulimassa soturityöläisessä, jonka merkityksen Jünger näki suorastaan metafyyssisenä.

Historiallisesti nämä ajatuskehitykset liittyvät Jüngerin kansalliskumoukselliseen toimeliaisuuteen Weimarin tasavallan vuosina ja hänen poliittisen osallistumisensa hiipumiseen natsien valtaannousun myötä. Sotakokemuksen purkaminen kirjoittamalla kehkeytyi filosofiseksi esseiksi kuten *Totaalinen liikekannallepano* (1930), *Der Arbeiter* (1932) ja *Über den Schmerz* (1934). Luonnon, teknologian ja ihmisen suhteet korostuvat jo Jüngerin sotakuvaüksissa. Niitä koskevan filosofisen ajattelun avainkäsitteeksi Jüngerillä voidaan nostaa orgaaninen konstruktio. Tämän sisäisesti ristiriitaisen muotoilun lähtökohta on sodassa materialisoitunut ihmisen ja koneen yhteen lankeaminen esimerkiksi taistelulentää hallinneen konekiväärin ja sitä käyttävän miehistön yhteistoiminnassa²². Tämän suhteen voi katsoa ilmenneen teknologisen häviötyksen olosuhteisiin sopeutuneessa ihmistyyppissä, Jüngerin ylistämässä modernissa huovissa (*Landsknecht*) tai juoksuhaudataistelijaissa, mutta aivan erityisesti uudenlaisen sodan vaatimuksista syntyneessä taktiikassa ja sitä toteuttamaan pystyvissä rynnäköjoukoissa, ja lopulta eliittisotilaiden taistelussa muovautuneessa yhteisössä²³. Sotakokemus sävytti myös suhdetta marxilaiseen ajatteluun. Jüngerin silmissä juuri sotakokemuksen myönteinen puoli – eli sotilasjoukon kyky parhaimmillaan saumattomaan yhteistoimintaan ja uhrautuvaan epäitsekkyyteen, joka oli hegeliläisittäin tulkitulle kansalaisyhteiskunnalle vierasta – kyseenalaisti materialismin ja näytti sen yhtenä porvarillisen talousreduktionismin alalajina.²⁴

Der Arbeiter on Jüngerin filosofisesti merkittävin teos, kunnianhimoinen pyrkimys vastata kysymykseen, mitä maailmansodassa oli paljastunut. Sen moniulotteisuuden purkamiseksi on hyödyllistä tunnistaa sen eri tekstitasot, joita esimerkiksi Pekar on erottanut viisi: visionääris-profeettallisen tekstin, poliittisen manifestin, globaalia dynamiikkaa hahmottavan sosio-tekniikan analyysin, esteettisen teorian siitä kuinka muotoutuva uusi maailma voidaan nähdä, sekä filosofisen traktatin uu-

sisä olosuhteissa pätevästä metafysiikasta.²⁵ Poliittisena tekstinäkään *Der Arbeiter* ei suinkaan julistanut mitään rintamamiesten kansallista sosialismia. Natsit suhtautuivat siihen äärimmäisen nuivasti, mitä on selitetty mahdollisuudella hyväksyä teoksessa esitettyä tekniikan analyysiä²⁶ ja toisaalta sen poliittisesti kiistanalaista Nietzsche-tulkintaa, joka oli täysin vastakkainen pyrkimyksille valjastaa Nietzschen ajattelu kansallisen sovinnin ja biologisen rasismien palvelukseen.²⁷

Der Arbeiterissa orgaaninen konstruktio viittaa yleisellä tasolla 1900-luvun ihmiselle ja yhteiskunnalle ominaisiin piirteisiin, ennen kaikkea työluonteeseen, joka murtautui esiin maailmansodan myötä. Siinä missä metafyyssisenä mahtina ymmärretty tekniikka mobilisoi materiaallisen maailman, osoittautuu työläisen *Gestalt* ”orgaanisia yksiköitä” eli ihmisiä, heidän olemustaan ja järjestäytymistään määrittäväksi hahmoksi. Jüngerin hallitseva esimerkki tästä on materiaalitaisteluun sopeutunut ihmistyyppi ja siinä ilmenevä radikaali ero maailmansotaa edeltävään yhteiskuntaan ja sen tuottamiin ihmisyyden muotoihin. Orgaaninen konstruktio järjestysmuotona ei perustu yksilölliseen päätökseen tai vapaaseen valintaan: ihminen kuuluu siihen tosiasiallisesti kuten koneenosa kuuluu koneeseen. Työluonne tarkoittaa, että yhteiskuntajärjestyksen perusta ei ole sopimuksessa, josta voisi irtisanoutua: Jüngerin mukaan myös 1900-luvun talous hakeutui kohti orgaanisen konstruktion totaliteettia, joka on yhtä lailla yksilöllisen kuin joukkovoimaan perustuvan inhimillisen aloitteellisuuden ulottumattomissa.²⁸

Der Arbeiterin analyysi kasvoi *Totaalisen liikekannallepanon* pohjalta, missä Jünger tunnisti aivan oikein, ettei liikekannallepano pysähtynyt sotaan, saati poliittisiin, taloudellisiin tai teknisiin näkökohtiin, vaan kyse oli modernin vallan kokonaisvaltaisesta ilmenemismuodosta. Jüngerin tulkinnan soveltaminen modernin valtio- tai talouskäsitteiden kehkeytymiseen 1900-luvun alkupuolella suuren sodan ja suuren laman kokemuksiin vasten onkin toistaiseksi tekemättä. Yhteiskunnan laajamittainen politisoituminen haastoi perinteisen valtiokäsityksen erilaisten vallankumouksellisten joukkoliikkeiden toiminnassa. Niiden hahmottelemat ratkaisut vaihtelivat yleisen äänioikeuden laajentamasta demokratiasta kansallisen tai luokkapohjaisiin kollektivismiin muotoihin. Samoin käsitys valtion tehtävästä ja toiminnan muodoista alkoi muuttua sodasta ja lamasta nousseen historiallisesti uuden talouskäsitteiden myötä: talous alettiin ymmärtää rahan liikkeistä koostuvana ja laskettavana hallinnan objektina, kansantaloutena, jonka manipuloinnista muodostui julkisen vallan ja asiantuntijoiden keskeinen tehtävä.²⁹ Totaalisen liikekannallepanon ja *Der Arbeiterin* tulkinnat tunnistivat herkästi ajan ongelmanasetteluissa vaikuttaneita suhteita. Jüngerin holistinen tulkinta kuitenkin eroaa erityisesti 1930-luvulla muotoaan hakenneesta uudesta talouskäsitteestä siinä, että rahan sijaan talouden totaliteettia määrittä materiaallisuus.

Materiaalitaistelun kokemuspohja ja sen merkitys sotaa edeltävän maailman romuttajana tulevat esille *Der*

Arbeiterin muotoilussa elementaaristen voimien murtautumista porvarilliseen tilaan. Elementaarinen Jüngerillä merkitsee ihmisen kontrollin ulottumattomissa olevaa materiaalista maailmaa, luontoa tai universumia; tai metafysisemmin: hallitsematonta ja suunnatonta alkuvoimaa, joka puuttuu suunnitelmiin ja päättää ihmisen puolesta.³⁰ Jünger katsoi maailmansodassa vanhentuneeksi osoittautuneen porvarillisen ajattelun suuntautuneen ennen kaikkea turvallisuuteen, jonka suhteen oleellista on juuri eristäytyminen elementarisilta voimilta, arksimmin esimerkiksi säältä tai luonnolta. Porvarin pesäkseen rakentamissa kaupungeissa ”jokainen tekniikan voitto on mukavuuden voitto, ja elementtien sisäänpääsyä määrittää talous”³¹.

Merkillistä ei ollut pyrkimys turvallisuuteen sinänsä, vaan se että tämä pyrkimys nousi porvarillisessa ajattelussa ensisijaiseksi, ellei yksinomaiseksi. Kaikki, mikä oli elementtien kanssa tekemisissä, asettui paitsi porvarillisen järjestyksen myös järjen ulkopuolelle ja erotti porvarin hahmon esimerkiksi uskovaisesta, soturista, taiteilijasta, merenkävijästä, metsästäjästä, maalaisesta ja työläisestä. Kaikki nämä ihmisyyden muodot uhkasivat porvarillista järkeä ja järjestystä jo pelkällä olemassaolollaan, sillä ne hakivat elinvoimansa ja merkityksensä suhteessa elementteihin ja tähän suhteeseen sisältyvään vaaraan ja hallitsemattomuuteen. Porvarillinen yritys hallita vaaraa ja konfliktia järjen avulla, pelkistää kohtalo todennäköisyyslaskentaan, on kuitenkin tuomittu epäonnistumaan, sillä elementit, vaara ja konflikti ovat paitsi elämän tosiasioita, myös osa ihmisen rakennusta, eivätkä siten loputtomasti hallittavissa tai vältettävissä.³²

Juuri tämä porvarillisen järjen varaan rakennettu maailma tuhoutui maailmansodassa. Se alkoi Jüngerin mukaan purkautua jo sotaan lähtevien vapaaehtoisten juhlinnassa, johon tässä mielessä sisältyi myös vanhoihin arvoihin kohdistuva vallankumouksellinen protesti heidän tervehtiessään innostuneena vaaraa.³³ Taistelun todellisuus osoitti kuitenkin pelkän seikkailunhalun tai tavanomaisen isänmaallisuuden riittämättömiksi voimavaroiksi: lähtevän sotajoukon innostuksen ja materiaalitaistelun mutakuopissa toimimisen välinen ero oli suorastaan kahden maailman välinen. Samoin maailmansota käytiin paitsi valtioliittojen myös kahden aikakauden välillä, ja tämä jälkimmäinen ero ulottui valtioiden sisälle ja jakoi siihen osallistuneet niihin, jotka murtuivat ja niihin, jotka löysivät tästä tulen ja veren kokemuksesta uutta hyökkäyshenkistä voimaa. Maailmansodan jälkeinen rauhansopimuksin vahvistettu porvarillinen restauraatio näyttäytyi Jüngerille tuhoon tuomittuna yrityksenä palauttaa vanha järjestys hallitsemattomiksi käyneiden voimien ylle. Rintamasotilaan kokemus irti päästetyistä elementaarisisista voimista teki hänestä modernin teknisen aikakauden asian tuntijan ja leikkasi hänet irti porvarillisista järjekyllähtävistä ja turvaverkoista.

”Tulen repimästä ja veren kyllästävästä maasta nousevat henget, jotka eivät suostu karkotetuiksi kanuunoiden vai-

etessa; pikemminkin ne virtaavat omituisella tavalla kaikkiin voimassa oleviin arvostelmiin ja antavat niille muuttuneen sisällön.”³⁴

Ajan levottomuus ei todellakaan ollut käyttänyt voimaansa loppuun, vaan se murtautui esiin vielä perusteellisemmän hävityksen kautta.

Nihilismin syöveri ja sisäinen maanpako

Jünger osallistui toiseen maailmansotaan *Wehrmachtin* kapteenina, aluksi jälleen jalkaväkikomppanian päällikkönä. Vuodet 1941–1944 Jünger kuitenkin vietti esikuntaupseerina Pariisissa ranskalaisen älymystön kanssa seurustellen. Jüngerin suhdetta toiseen maailmansotaan voi päiväkirjatekstien perusteella luonnehtia jonkinasteiseksi sisäiseksi maanpakoiksi. Näinä vuosina Jünger harjoitti tarkkailijan rooliaan kaukana taistelulentiltä, joskin asemansa ja suhteidensa myötä poikkeuksellisen hyvin informoituna. Otsikolla *Strahlungen* julkaistut päiväkirjamuotoiset tekstit piirtävät kuvan toisesta maailmansodasta kehkeytyvänä katastrofina, jonka edetessä kelvottoman poliittisen liikkeen turmeleva yhteiskunnallinen vaikutus raaistaa sodan nihilistisen väkivallan syöveriksi.

En tarkastele tässä lähemmin Jüngerin suhdetta kansallissosialismiin, sillä poikkeuksellisesti aiheesta on jo olemassa suomeksi Pauli Pylkön erinomainen esitys³⁵. Pylkkö on luonnehtinut Jüngerin toisen maailmansodan päiväkirjoihin sisältyvää matkakertomusta itärintamalta (*Kaukasische Aufzeichnungen*) laskeutumisenä helvettiin ja kytkenyt sen tulkintaan romaanista *Marmorijyrkänteillä* (1939). Pylkön mukaan välittömästi toisen maailmansodan alla ilmestyneessä romaanissaan Jünger tunnisteli selvästi natsivallan raakalaismaisuuden ja ennakoiti tapahtumia, jotka sittemmin toteutuivat erityisesti Itä-Euroopassa toisen maailmansodan vuosina. Tekstien välisenä suhteena voidaan tietenkin sanoa, että *Marmorijyrkänteillä* muotoili jo Jüngerin tulkintakehystä myöhempiin tapahtumiin. Huomiota herättävä piirre uuden sodan arvioinnissa uusin silmin on myös se, että toisen maailmansodan vuosina ensimmäisen maailmansodan nitscheläisiin tulkitsija luki systemaattisesti Raamattua.

Toisen maailmansodan loppuvaiheessa Jünger pohti suhdettaan väkivaltaan:

”Minun täytyy muuttaa maksiimeja: moraalinen suhteeni ihmisiin käy muuten liian rasittavaksi. Kuten esimerkiksi pataljoonankomentajaan³⁶, joka ilmaisi haluavansa viedä ensimmäisen kiinnisaadun karkurin joukon eteen ’hoidellakseen’ hänet siinä omakätisesti. Tällaisissa kohtaamisissa joudun tietynlaisen pahoinvoinnin otteeseen. Silloin minun täytyy päästä tilaan, jossa voin tarkastella hänenkaltaisiaan niin kuin kalojen olemista koralliriutalla, hyönteisiä niityllä tai myös niin kuin lääkäri tarkastelee sairasta. Ennen kaikkea on katsottava, että nämä asiat pätevät alhaisiin. Inhossani on myös heikkoutta, yhä liian suurta osallisuutta punaisesta maailmasta³⁷. On nähtävä väkivallan logiikan

”Väkivallan olemuksen ja oikeutuksen jännitteisyyden kannalta sekä kaunistelu että moralisointi ovat keinoa ajattelua.”

lävitse ja varottava Milletin tai Renanin tyylistä kaunistelua yhtä suuresti kuin pahamaineista roolia porvarina, joka moralisoi kauhistuttavan toiminnan osapuolia turvallisesti katonharjalta. Joka ei ole joutunut osalliseksi konfliktiin, kiittäköön luojaa, mutta ei hän siitä syystä myöskään ole oikeutettu tuomariksi.”³⁸

Vain osallisuus väkivaltaisessa yhteenotossa mahdollistaa siinä tehtyjen ratkaisujen perinpohjaisen ymmärtämisen ja tässä mielessä myös niiden tuomitsemisen. Mutta osallisuus sodasta ja sotilaana olemisesta näyttäytyy Jüngerin tilanteessa myös heikkoutena, kenties siksi että moraalinen käsitys sotilaan hyveistä ei vastaa kiduttajien ja murhaajien vallan alla todellisuutta ja estää siten tarkkailijan rauhallisen suhtautumisen saavuttamisen. Väkivallan logiikan lävitse näkeminen johdattaa väkivallan dialektiikkaan, sen loputtomiin ristiriitaisuuksiin, jotka Jüngerin sotilaan ajattelutavassa ovat ymmärrettäviä vain tilanteen sisältä eivätkä kaipaa asetelman ulkopuolista tuomaria. Väkivallan olemuksen ja oikeutuksen jännitteisyyden kannalta sekä kaunistelu että moralisointi ovat keinoa ajattelua. Kuitenkin tilanteessa, jossa väkivaltaa ei enää vaivauduta oikeuttamaan esimerkiksi oikeudellisella menettelyllä, on siitä tullut puhtaan nihilismin ilmentymä.

Toisen maailmansodan tapahtumien myötä Jünger vaikuttaa arvioineen *Der Arbeiterin* analyysiä uudelleen veljensä Friedrich Georg Jüngerin teknologian filosofian valossa³⁹. Erityisesti sodan lopulla *Arbeiter*-hahmo esiintyy usein hänen tulkinnoissaan tapahtumista. Hahmon merkitys on uudessa tilanteessa muuntunut affirmatiivisesta selvästi kielteiseksi teknisen nihilismin kuvaksi. Esimerkkinä tästä voidaan mainita edellä mainitun sotavankipataljoonan saksalaiset upseerit, joita Jünger luonnehtii teknikoiden ja palkkasoturipäälliköiden omittuisiksi pseudomorfooseiksi: ”missä teoria pudottaa lehensä, ilmaantuu paljas väkivalta”⁴⁰.

Suora viittaus työläiseen tulee esiin kommentaarissa saksalaisen propagandakomppanian Stalingradissa viimeiseen asti kuvaamaan filmiaineistoon, jota Neuvostoliitosta oli saatettu julkisuuteen Ruotsin kautta. Ai-

neistoon sisältyy tallenne, jossa hieman ennen saarretun armeijan kukistumista saksalainen kenraali ja hänen esikuntansa räjäyttävät itsensä majapaikkanaan toimineen traktoritehtaan mukana. Jüngerille tämän teon filmitallenne oli esimerkki mitä julmimmasta ikuisesta paluusta: monotonisesti toistettavissa oleva kuva kuolemasta jäätyneissä raunioissa ilman minkäänlaista viitettä sublimateerista, mailleenmenosta tai toivosta. Jünger tekee kaksi toisiaan täydentävää luonnehdintaa: ”dokumentteja kuolevaisilta kuolevaisille ja vain ja ainoastaan kuolevaisille” sekä ”viestejä työläisiltä työläisille”.⁴¹ Näiden esimerkkien perusteella – niitä on löydettyissä *Strahlungen*-muistelmista runsaasti lisää – työläinen on muuntunut maailmaa muuttavasta aktiivisen nihilismin kantajasta merkityksistä kuoleutuneen ja itseään raatelevan maailman lohduttomaksi hahmoksi.

Lopullisimmin tuttavuutensa sotaan Jünger sinetöi tammikuussa 1945. Tuolloin hän sai viestin poikansa kaatumisesta Italiassa, Carraran marmorijyrkänteillä⁴². Oman esimerkin vaikutus ei jäänyt tarkkanäköiseltä havainnoijalta huomiotta: ”Nyt hän on tehnyt sen heti ensi kerralla [isäänsä] paremmin, ylittänyt hänet aivan lopullisesti”⁴³.

Johtopäätökset

Tulkintani mukaan Jüngerin sotakokemuksesta nouseva ajattelu tunnistaa tarkasti, kuinka ensimmäisessä maailmansodassa irti päästetty teknologian tuhovoima toi esiin modernin teknistaloudellisen sivilisaation nihilismin. Ensimmäisessä vaiheessa 1920-luvulla Jüngerin kirjoittaminen suuntautui sotakokemuksen merkityksellistämiseen erityisesti materiaalitaistelun kouliman uuden ihmistyyppin kautta. Sotakokemuksesta kummunneet totaalisen liikekannallepanon ja orgaanisen konstruktion aiheet antoivat suuntaa sodassa ilmenneen nihilismin ajatteluun ja pyrkimykselle sen nietscheläiseen käyttöönottoon porvarillisen yhteiskunnan ylittämiseksi. Natsismin ja toisen maailmansodan kokemukset kuitenkin osoittivat, että vanhojen arvojen kuoleman, teknologian mobilisoiman maailman ja uudenlaisen ih-

”Teknologian rooli yhteiskuntajärjestyksessä ja sen ongelmassa ymmärretään edelleen väärin.”

misen myöntäminen ylsivät vain uudenlaisen tilanteen tunnistamiseen: valmius affirmaatioon ei riittänyt teknistaloudellisen sivilisaation rationalisoidun merkityksettömyyden ja tuhovoiman voittamiseen. Tämän nihilistisen kulttuurisen tilanteen ylittämisen mahdollisuudesta tuli toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina Jüngerin ajattelun pääteem, joka hallitsi myös hänen yhteydenpitoaan Heideggerin kanssa⁴⁴.

Jünger tapasi ajatella olemista ja subjektivaatiota määrittävien metafyyssisten hahmojen (*Gestalt*) kautta. Ensimmäiseen maailmansotaan liittyvä hahmo, oikeastaan tuon sodan uhri, oli kansallisesti ja kansainvälisesti tunnistettu tuntematon sotilas, modernin ajan taakankantaja ja ”Maan poika”. *Der Arbeiter* tunnisti modernille ajalle tyyppillisen ja sen tarpeita vastaavan metafyyssisen hahmon elementaarisia voimia käyttäväksi ja samalla niiden käyttämäksi ja muovaamaksi työläiseksi, joka ilmeni yhtä hyvin teknologisen sodankäynnin koulimassa rintamasotilaassa kuin titaanisista voimia valjastavassa sekä niiden valjastamassa tehdastyöläisessä. Nihilismin ongelmaksi muodostuminen tuotti Jüngerin ajattelussa kolmannen *Gestaltin*, metsäänmenijän (*Der Waldgänger*), järjestyksen reunalle asettautuvan, julkilausumattomaan vastarintaan sitoutuneen suvereenin yksilön⁴⁵. Metsäänmenijän hahmossa otetaan selvästi askel taaksepäin työläisessä tapahtuvasta teknologisen modernin affirmaatiosta ja sen vallanlähteille hakeutumisesta. Tämä voi olla tarpeellinen varaus suhteessa elementaaristen voimien käytettäväksi antautumiseen, mutta joka tapauksessa työläisen metafyyssinen *Gestalt* on Jüngerin väkevin filosofinen avaus modernin aikakauden liikekannallepajien voimien ymmärtämiseen.

Jüngerin sodan ajattelemisen ydin ei ole niinkään sotaisessa eetoksessa tai sotilasyksikön nostamisessa yhteiskuntajärjestyksen malliksi vaan havainnossa, että sota historiallisena ilmiönä liittyy sosiaalisten, poliittisten ja kulttuuristen järjestysten hiipumiseen ja murtumiseen. Järjestysperiaatteet ja niihin tukeutuvat elämänmuodot saavuttavat mahdollisuuksiensa rajat ilman että aikalaiset ajoissa käsittäisivät näiden rajojen ylittymistä, ja tästä seuraava kriisi purkautuu vaikuttavan järjestysperiaatteen puuttuessa väkivaltaana. Taistelun verisen vetovoiman

ohella tämä näkemys sodasta järjestyksen murtumisen ja inhimillisten pyrkimysten epäonnistumisen seurauksena tekee siitä ilmiönä kohtalokkaan, miltei välttämättömän.

Totaalinen liikekannallepano ja elementaaristen voimien kanssa työskentely työläisen hahmossa saattavat ajassamme vaikuttaa liian metafyyssiltä ehdotuksilta. Niiden militaristinen kaiku ei myöskään ole vaaraton aikana, jolloin hallitusten kyvyttömyys tarttua planetaarisesti vaikuttaviin ongelmiin on elvyttämässä uudelleen sotilaallisen vastakkainasettelun geopolittisen logiikan. Silti nämä jüngeriläiset ehdotukset tuovat esiin sen, että teknologian rooli yhteiskuntajärjestyksessä ja sen ongelmassa ymmärretään edelleen väärin. Työläisen metafyyssisen hahmon avulla voidaan kysyä, missä hahmossa ihminen suhteutuu teknologiansa välittämänä maailmaan ja ennen kaikkea elementaariseen Maahan?

Vaikuttaa, että omaan aikaamme tultaessa työläisen paikan on ottanut teknistaloudellisesti suuntautunut insinööri, jonka suhde teknologiaan on väljähtynyt instrumentaaliseksi ja kosketus Maahan kadonnut. Toisin kuin Jüngerin työläinen, tämä metafyyssinen insinööri ei valjasta vallantahdossaan materiaalista maailmaa, vaan palvelee rahatalouden laskennallista järjestelmää. Samanaikaisesti planetaariset riskit materialisoituvat, mutta otteen kirvoittua Maasta on tämän tilanteen mukaan mahdoton suunnistaa.

Ajatus ensimmäisen maailmansodan juoksuhaudoista nousseesta soturityöläisestä auttaa parhaassa tapauksessa ymmärtämään, ettei teknologia ole vaarantonta eikä instrumentaalista, vaan se säätelee ihmisen suhdetta maailman kokonaisuutena. Tästä syystä on mielekästä kysyä, ovatko teknologia ja sen seuraukset yhteiskunnallisesti haltuun otettavissa tähän tehtävään kasvaneen hahmon olemisen tapaan ryhtymällä. Tämä hahmo ei ole aikamme insinööri mutta onko se soturi tai työläinen? Totaalinen liikekannallepano puolestaan johdattaa ajatukseen, että kaikki keinot eivät suinkaan ole käytössä aikamme ongelmakenttää määrittävien kapitalismin projektin irti laskemien tuhoprosessin hallinnassa. Tällä tehtävänasettelulla mobilisaatio on tuskin alkanut.

Viitteet

- 1 "Fastnacht der Hölle Durchtobt die Welt; Geselle, Geselle, Wer zaudert, fällt.", Jünger 2016, 33.
- 2 Jünger / Schmitt 2012; Jünger / Heidegger 2008.
- 3 Heidegger 2004.
- 4 Heidegger 2004, 91–92.
- 5 Jünger 2016, 490–493.
- 6 Jünger 2012, 38.
- 7 Jünger 2016, 142, kaikki suomennokset HS.
- 8 Festjens & Martens 2019.
- 9 Weilnböck 2004, 431.
- 10 Jünger 2016, 159–160.
- 11 Jünger 2016, 481.
- 12 Kittler 2003, 184.
- 13 Näiden tapahtumien kuvausta on käsitellyt Heikki Länsisalo (2004) homoeroottiseen fasismiin suuntautuvassa tutkimuksessaan. Länsisalo (145) tulkitsee väkivallan estetisointina ja dekadenssikirjallisuuden vaikutteina juuri kohtaa, jossa Jünger kuvaa täysosuman aiheuttamaa tuhoa ja omaa järkytystään. Länsisalontulkinta pitäytyy niin täydellisesti kertojan kielikuviissa, että kuvauksen kohde jää ilmeisesti kokonaan ymmärtämättä.
- 14 Jünger 2016, 430.
- 15 Sama, 434.
- 16 Juuri yksityiskohtaiset väkivallan tekemisen ja vihollisen surmaamisen kuvaukset joutuivat usein poistetuiksi Jüngerin muokatessa tekstiään uusiin painoksiin. Ulospäin esiintymisen ohella tämä viitannee siihen, että näistä asioista kirjoittaminen oli osaltaan traumaattisen kokemuksen käsittelyä, jonka tarve väheni iän myötä.
- 17 Jünger 2016, 501.
- 18 Luttwak 1995.
- 19 Jünger 1960, 163.
- 20 Jünger 2016, 450–451.
- 21 Jünger 2016, 482.
- 22 Pekar 2000, 105.
- 23 Kittler 2003.
- 24 Pylkkö 2006, 161.
- 25 Pekar 2000, 107.
- 26 Sama.
- 27 Costea & Hemming 2017, ix.
- 28 Jünger 2007, 119–120.
- 29 Mitchell 2010, 137.
- 30 Costea & Hemming 2017, xvii.
- 31 Jünger 2007, 49.
- 32 Sama, 51.
- 33 Sama, 55.
- 34 Sama, 58.
- 35 Pylkkö 2006, 176.
- 36 Ranskaan sijoitettu kaukasialaisista sotavangeista muodostettu pataljoona, joka sodan lopputuloksen hämmöttäessä ymmärrettävästi kärsi huonosta moraalista ja karkaamisista.
- 37 "Rote Welt", jonka tulkitsen viittavan Marsiin eli sotaan.
- 38 Jünger 1980, 269.
- 39 Jünger, G.F. 1946.
- 40 Jünger 1980, 270.
- 41 Sama, 276.
- 42 Poika Ernst Jünger (1926–1944), tuomittiin ilmiannon perusteella Hitlerin vastaisista puheista rangaistuskomppaniaan ja hän kaatui ensimmäisessä taistelussaan.
- 43 Sama, 360.
- 44 Jünger / Heidegger 2008.
- 45 Jünger 2008, 28.

Kirjallisuus

- Costea, Bogdan & Hemming Lawrence, Espiuhje teoksessa Jünger, Ernst, *The Worker*. Northwestern University Press, Evanston 2017.
- Festjens, Thijs, & Gunther Martens, A Re-evaluation of Documentary Tendencies in Neue Sachlichkeit. Teoksessa *Literature as Document: Generic Boundaries in 1930s Western Literature*. Toim. Sarah Bonciarelli, Carmen Van den Bergh, Anne Reverseau. Rodopi, Amsterdam 2019, 28–49.
- Heidegger, Martin, *Gesamtausgabe IV. Abteilung: hinweise und Aufzeichnungen, Band 90 Zu Ernst Jünger*. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 2004.
- Jünger, Ernst, *Über die Linie*. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1950.
- Jünger, Ernst, *Essays I: Betrachtungen zur Zeit (Ernst Jünger: Werke, Band 5)*. Ernst Klett Verlag, Stuttgart 1960.
- Jünger, Ernst, *Strahlungen II*. Klett-Cotta, Stuttgart 1980.
- Jünger, Ernst, *Der Arbeiter: Herrschaft und Gestalt*. Klett-Cotta, Stuttgart 2007.
- Jünger, Ernst, *Der Waldgang*. Klett-Cotta, Stuttgart 2008.
- Jünger, Ernst, *In Stahlgewittern*. Klett-Cotta, Stuttgart 2012.
- Jünger, Ernst, *Krieg als inneres Erlebnis: Schriften zum Ersten Weltkrieg*. Toim. Wolfgang Kiesel. Klett-Cotta, Stuttgart 2016.
- Jünger, Ernst / Heidegger, Martin, *Briefe 1949–1975*. Klett-Cotta, Stuttgart 2008.
- Jünger, Ernst / Schmitt, Karl, *Briefe 1930–1983*. Klett-Cotta, Stuttgart 2012.
- Jünger, Friedrich Georg, *Die Perfektion der Technik*. Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main 1946.
- Kittler, Friedrich, The Flower of the Elite Troops. *Body and Society* Vol. 9 No. 4, 2003, 169–189.
- Luttwak, Edward, Toward Post-Heroic Warfare. *Foreign Affairs*, Vol. 74 No. 3, 1995, 109–122.
- Länsisalo, Heikki, Aistillinen soturi: Ernst Jüngerin homoeroottinen fasismi. Teoksessa *Pervot pidot*. Toim. Lasse Kekki & Kaisa Ilmonen. Like, Helsinki 1995.
- Mitchell, Timothy, *Carbon Democracy*. Verso, London 2010.
- Pekar, Thomas, "Organische Konstruktion": Ernst Jüngers Idee einer Symbiose von Mensch und Maschine. Teoksessa *Titan Technik*. Toim. Friedrich Strack. Königshausen & Neumann, Würzburg 2000, 195–209.
- Pylkkö, Pauli, Lemuuriin yö – Ernst Jünger ja kansallissosialismi. Teoksessa Jünger, Ernst, *Marmorijyrkänteillä*. Uuni, Kustavi 2006.
- Weilnböck, Harald, "... dazu passend: Rotwein mit Eierkognak zur Hälfte in einem bauchigen Glas". Borderline literarische Interaktion und Gewalt am Beispiel von Ernst Jüngers Kriegsschriften. Teoksessa *Ernst Jünger: Politik, Mythos, Kunst*. Toim. Lutz Hagedstedt. Walter de Gruyter, Berlin 2004.